

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

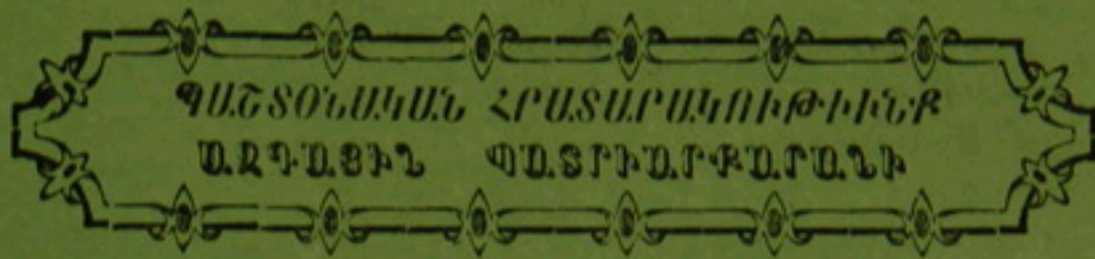
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

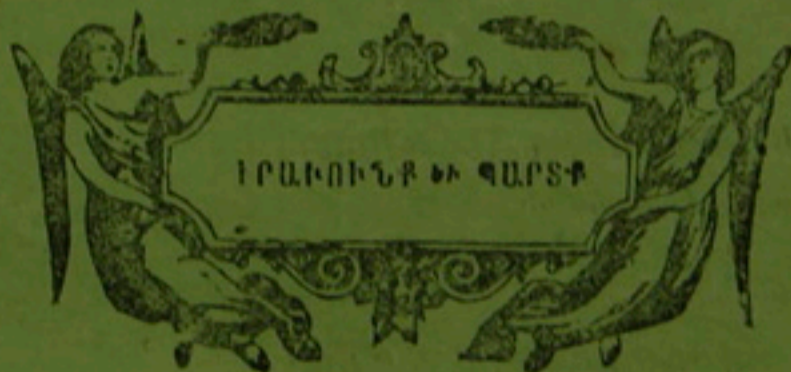
ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՂԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1877 ԱՄԿՆ

ՆԻՍ Թ.

12 ՕԳՈՍՏՈՍ 1877

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

1877

ԳԻՒՄՆԻՔ ԱՐԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՅՐ ԳԻՒՄՆ

Ստեփան Արարնեան	ժառանգ	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Նուրբան Յոսեփան	Էփեմի	"
Տիգրան Կուստան	Էփեմի	"
Համբարձում Ս. Արարնեան	"	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Մկրտիչ Մեխակ	"	"
Տերգենց Արարի	"	"

ՋԵՌՆՀԱՍՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Խորեն Արարնեան	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Տ. Կոնստանտին	"
Յարութիան Մեղիսի-Գալի	Էփեմի

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Յոսեփան Նուրբան	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Խաչատուր Մարտիրոս	"	"
Գեորգ Արարի	"	"

ԿԱԼՈՒՍԵՈՑ ԳԻՒՄՆ

Բարսեղ Հարանեան	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Յոսեփան Արարնեան	"	"
Ստեփան Փարսեղեան	"	"

ՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Մկրտիչ Մարտիրոս	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Մարտիրոս Արարնեան	"	"
Նիկոլոս Արարնեան	"	"

ՀԱՄԱՐԱՍԱՂՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Սեփակ Մանուկեան	Էփեմի	"
Արարնեան Կարամանեան	"	"
Ստեփան Պարսեղեան	"	"

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Մարտիրոս Կարամանեան	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Ստեփան Պարսեղեան	Էփեմի	"
Քրիստոստար Կարամանեան	"	"

ՆԱԽԱՋԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Գեորգ Մարտիրոս	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Տիգրան Կուստան	"	"
Օղակն Կուստան	"	"

ԽՄԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՆ

Կարաման Կարամանեան	Էփեմի	Ս. ԱՅՆԱԳՈՅ
Պարսեղ Պարսեղեան	"	"
Ստեփան Պարսեղեան	"	"

ԱՐԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՅՈՒՄ 1877 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏԹ.

12 0 9 0 0 8 0 0 1877

ՆԱԽԱՋԱՀ. — ԱՄԵՆ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀԱՅՐ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — ՆՈՒՐԵԱՆ ԼՅԷՆՏԻ (Բ. Ատենապետ)

ԱՐԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄՆԻՔ

1. Խորեն Արարնեան. Նուր Ար.	Բ. 2	22. Գեորգ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	Խոսկիտար Ս. Կարաման	
2. Կարաման Կարամ. Սեփակեան	Բ. Պ	23. Խաչիկ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	49. Միշրան Պարսեղեան	
3. Մարտիրոս Սեփակեան	Բ. Պ	24. Կարաման Արարնեան	Բ. Պ	50. Պարսեղ Մարտիրոսեան	
4. Սարգիս Սեփակեան	Բ. Պ	25. Համբարձում Մարտիրոսեան	Բ. Պ	51. Նիկոլոս Արարնեան	
5. Գեորգեան Սեփակեան	Բ. Պ	26. Մանուկ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	52. Տրդատ Փարսեղեան	Բ.
6. Կոնստանտին Արարնեան	Բ. Պ	27. Յոսեփան Պարսեղեան	Բ. Պ	(Գ. Վիճակ)	
7. Խորեն Արարնեան	Բ. Պ	28. Ն. Մկրտչեան Տարսեղ	Բ. Պ	Բերա Ե.	
8. Հարսեղ Սեփակեան	Բ. Պ	29. Պարսեղ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	Գարսեղ ժառանգ	
9. Յոսեփան Պարսեղեան	Բ. Պ	30. Մարտիրոս Արարնեան	Բ. Պ	53. Արթուր Ունեան	Բ.
10. Ներսիս Արարնեան	Բ. Պ	31. Սահակ Արար	Բ. Պ	54. Գրիգոր Արարնեան	
11. Պարսեղ Սեփակեան	Բ. Պ	32. Սեփակեան Մարտիրոսեան	Բ. Պ	55. Մարտիրոս Յ. Տարսեղեան	
12. Արարնեան Կարամանեան	Բ. Պ	33. Փելեգրոսեան Տարսեղ	Բ. Պ	56. Մկրտչիկ Մարտիրոսեան	Բ. 2
13. Գեորգ Արարնեան	Բ. Պ	34. Կարաման Վարսեղեան	Բ. Պ	57. Նշան Վարսեղեան	Բ. Պ
14. Կարաման Սեփակեան	Բ. Պ	35. Յոսեփան Պարսեղեան	Բ. Պ	58. Ստեփան Պարսեղեան	Բ. Պ
15. Խորեն Արարնեան	Բ. Պ	36. Արարնեան Տարսեղեան	Բ. Պ	59. Տեղեմար Մ. Կարամանեան	Բ. 2
16. Յարութիան Սեփակեան	Բ. Պ	37. Գեորգ Արարնեան	Բ. Պ	60. Խաչատուր Պարսեղեան	Բ.
17. Յոսեփան Պարսեղեան	Բ. Պ	(Բ. Վիճակ)		61. Յարութիան Մարտիրոսեան	Բ. Պ
18. Սարգիս Սեփակեան	Բ. Պ	Պարսեղեան		62. Գրիգոր Մարտիրոսեան	Բ. Պ
19. Սահակ Արարնեան	Բ. Պ	38. Արարնեան Կարամանեան	Բ. Պ	63. Կարաման Պ. Պարսեղեան	Բ. Պ
20. Կարաման Սեփակեան	Բ. Պ	39. Արարնեան Մարտիրոսեան	Բ. Պ	64. Յարսեղ Կարամանեան	Բ. Պ
		40. Կարաման Հարսեղեան	Բ. Պ	65. Յարսեղ Պ. Մարտիրոսեան	Բ.
		Կարաման		66. Տրդատ Կարամանեան	
		41. Գարսեղ Վարսեղեան	Բ. Պ	67.	
		42. Մկրտչիկ Վարսեղեան	Բ. Պ	Պարսեղ Ե. Կարաման	
		43. Պարսեղ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	68. Յ. Մարսեղ-Գարսեղ	Բ. Պ
		44. Սահակ Մարտիրոսեան	Բ. Պ	(Գ. Վիճակ)	
		45. Մարտիրոս Պարսեղեան	Բ. Պ	Գարսեղ Ե. Մարտիրոսեան	
		46. Սարսեղ Պարսեղեան	Բ. Պ	69. Յոսեփան Արարնեան	Բ. Պ
		47. Գարսեղ Վարսեղեան	Բ. Պ	70. Ստեփան Պարսեղեան	Բ. Պ
		48. Ստեփան Արարնեան	Բ. Պ		

Գատրգիւղ	ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ	Խուչ
71. Կարապետ Կապուչեան	Բ. Կարին	121. Ստեփան Պ. Պ. Փարապետեան
72. Մկրտիչ Սարգսեան	101.	Տիկրիկ
Նարդարախո	Քեօրանեա	122. Նշան Գարապետեան
73. Յակոբ Էջմիշեան	102. Մ. Փարապետ Տորթոբ	Զէյրուկ և Խարաչ
Էջմիշեան	Աղբիւրեան Կոչիս	123.
74. Օգոստ Խոստարեան	103. Ռուբին Կիւմրի շէրտանեան	Բ. Պ. Տրտայիզուն
Թոփղայիս	Նիկոլիկ	124.
75. Յովհաննէս Մարգարեան	104. Կարապետ Ս. Խիթեան	Պարտառ
Լյուսի Ս. Կոչիս և Ս. Աստուածատիկ	Ակն	125. Մելքոն Կիւմրեան
76. Գարեգին Յ. Մելիքեան	105. Պետրոս Մարտեան	Տիգրանակերտ
Գարու շէրտ	Գարապետ	126. Մելքան Զարեան
77. Աստուա Ինտարեան	106.	Վան
Հասար և Պոլսի գիւղ	Արարիկ	127. Սիմոն Մարտեան
78. Յովհաննէս Նուբեան	107. Կարապետ Խոշիկեան	Աղբիւր
Նոր գիւղ և Սրէկիս	Բաղշ	128.
79. Գաղար Հոփեան	108.	Հաղի և Այնթապ
Պարտառ	Պարտառ	129.
80. Մկրտիչ Գ. Կասեան	109. Քրիստոսոս Գաղարեան	Սերտուտիս
81. Յովհաննէս Կրճիկեան	Երզնիկ	130. Մկրտիչ Յ. Մելիքեան
82. Թաղեոս Թէրեանեան	110.	Ռուստոյս
Քարակիւղի	Ամասիս	131.
83. Յարութիւն Զիմերեան	111. Համբարձում Աւանանեան	Կարս
84. Յարութիւն Գ. Տառեան	Բարս	132. Աբրահամ Յ. Արթուրեան
(Ե. Վ. Եմալ)	112. Յովհաննէս Աղետ արեան	Զմիկուտ
Սանարիս	Երեւան	133. Համբարձում Սարգիսեան
85. Ալեքսան Պէլիքեան	113. Յակոբ Խիթեան	Գարապետ
86. Ալեքսան Քոչեան	Մանգրիկ	134.
87. Էդիսար Մելիքեան	114.	Ատան
88. Միսոս Ճափնափեան	Հուրն	135.
89. Յակոբ Քարապետեան	115.	Սրբիկ
90. Յակոբ Ամանեան	Երզնիկ և Բարերդ	136. Մատթէոս Արթուրեան
91. Նազարէթ Կարապետեան	116.	Երզնիս
92. Յարութիւն Թիւրեան	Թէրեան	137. Լեւոն Պարապետեան
93. Յակոբ Արշակ	117. Տրդան Գ. Սիմեան	Բ. Խարապետ
94.	Կեսարիս	138. Գեորգ Վարդանեան
Խոտրիկ	118. Գեորգ Գրիգորեան	Խոփիկ
95. Աստուա Արթուր Տրտոբ	Խոտրեան	139. Պարթ Պարթեան
96. Խոտրառ Պ. Մարտեան	119. Յովհաննէս Կոչիկեան	140.
97. Ռէթիս Պիլիկեան	Պարթեան	
98. Անան Մարտիկեան	120. Յովհաննէս Յովհաննեան	
99. Սարգիս Արթուրեան		
100.		

ՕՐԱԿԱՐԳ

Պ. Պիտակ, Կեղրանակեան Սեփուկի :
 Բ. Խեղիկ Աղբիւրի գաւառապետեան . — Հրանտի քարակերտեան Աղբիւրի վարժարանաց :

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճամն 7 1/2 ին տակածը բացուեցաւ ի ներկայութեան 42 երեսօխտանաց, որոց վերջին թիւն յանգեցաւ 61 ի :

Ատենապետ Էֆէնտին՝ Զ. նոսր տակածը գրութեան արդէն ապուած և ցրուած ըլլալը ծանուցանելով թէ և անոր վրայ ի գիտալութիւն հրապարակեալ երեսօխտանաներն, բաց ըստ որում գիտալներ եղան թէ տակածը թիւնը խոտուած հասած է ձեռքերին և պարտառ չեն ի գիտալութիւն, ուստի յաջորդ նոսրն ձգել պատշաճ դատուեցաւ :

Չ

Բացակայութիւն

Աղբիւրի երեսօխտանաներն՝
 Տ. Կարապետ Կարս, Սերտուտեան
 Տ. Մատթէոս, Խոփիկեան

Աղբիւրի Պէյ Կրճիկեան
 Կարապետ Էֆէնտին Խիթեան
 Ստեփան Պէլիկեան
 Ստեփան Խոփիկեան

անձնակեան տարալութեան պատճառաւ և Յովհաննէս Էֆէնտին Կասեան՝ ճամբորդութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալին Ատենապետ Էֆէնտին կողմէ ծանուցուելով, ըստ որին բացակայ նշանակուեցան ներկայութեան տուածին մէջ :

Ատենապետ Էֆէնտին ծանուց նաեւ թէ Աղբիւրի երեսօխտանաներէն Ապրո Սահակ Էֆէնտին նամակաւ յայտնելով այս միջոցին տրամբ օրերն գրադար ըլլալը, երեսօխտանաց բացակայութեան թոյլտուութիւն կը խնդրէ :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ասիկէ առաջ Մագուտեան Աման և Տառեան Յարութիւն պէյերն ալ այդ թոյլտուութիւնը խնդրեցին և ստացան յաջորդէս. սակայն շատ ծանամուկ անկցաւ և դեռ ևս կ'արտանային իրենց բացակայութիւնն՝ անտակեան կերպով, Եթէ այս

երթոյ, ամեն երեսօրեան իրաւունք պիտի ստանայ Ժողովոյ նաակերէն բացակայ Միտլու համար թոյլտուութիւն խնդրելու: Չեմ ըսեր թէ Ս. Կրօն Էփէնտիին չարութիւնն այն թոյլտուութիւնն որ արդէն ուրիշներուն տրուած է, կրնայ իբր վերջին բացակայութիւնն անոր ալ տրուիլ. սակայն իմ կարծիքս է՝ այս սովորութիւնը բռնաւ պատահեալ: Ուստի կառաջարկեմ ազգաբարձութիւն ընել անոնց՝ որոց տրուած թոյլտուութեան սրբանմանութամբ լրացած է, որպէս զի դան և իրենց երեսօրեանական սրբաւարութիւնը կատարեն. ապա թէ ոչ՝ սաի գէշ օրինակ մը կըլլայ շտապեալն թոյլտուութեան նամակներով Ժողովին չզարու և ինքզինքնին իբր սրտաճարանեալ բացակայ նշանակել տալու:

ԵՆՈՒՍՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Քրիստոստոսը Էփէնտի տաւջարկութիւնը՝ զոր կերկրորդեմ, սո կերպիւ կհասնում որ չէ թէ Ս. Կրօն Էփէնտիի սրբանմանութեան ուղած թոյլտուութիւնը շարտի, այլ սրբանմանութեան աւարտելէն ետեւ ազգաբարձութիւն լինի գալու համար. որպէս զի օրէնքի կամ սահմանի մը տակ առնուած համարուի:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կուսակցեան Էփէնտի այս կէտն օրէնքի տակ սանուէ կուսակցութիւնը կրր օրէնք ըլլայ՝ ամեն որ աղտո կըլլայ թոյլտուութիւն սահմանելու: Ես կըսեմ թէ Ս. Կրօն Էփէնտիի ուղած թոյլտուութիւնը սրտի, բայց սակիս վերջին բացակայութիւնն համարուի և այսուհետեւ չըլլայ երբէք:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ղազարոսեան և Կուսակցեան Էփէնտիներու տաւջարկութեանը կհամակերպիմ, և կչաւերեմ նաև սա զի տողութիւնս ալ որ մինչդեռ Կոստան փաշա պաշտօնով հեռացած է մայրաքաղաքս, տակաւին իւր անունը կմնայ երեսօրեանական ցանկին մէջ. նոյնպէս՝ Պէտեան Էփէնտի այնպիսի հիւանդութեան մը ենթակայ կդառնաի, որով անկարելի է իրեն՝ երեսօրեանական սրբաւար շարունակել. կառաջարկեմ որ սոյսպիսիներն ալ հրաժարեալ նկատուին և ասոնց տեղ նորերն

ընտրուին երեսօրեանաց սովորաւթ թիւը չիլը. նաատեալ համար:

ԵՆՈՒՍՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ես ըսել ուզեցի թէ, որովհետեւ Մաղսուսեան և Տառեան պէյերուն սրբանմանութիւնն տրուած է, հետեւորար սկզբունքով ընդունուած է որ երբ երեսօրեան մը սոյսպիսի ժամանակաւոր թոյլտուութիւն մը ուզէ, Ժողովն անոր վիճակը գիտնալով կարող է ուղած թոյլտուութիւնը տալու կամ մերժելու. և որովհետեւ երկուքին ալ տրուած սրբանմանութեան անցած է արդէն, պէտք է զիւանին կողմէն սող տանել անոնց՝ որ դան: Միևնոյն բանն ընել պէտք է նաև Ս. Կրօն Էփէնտիին: Ահա այս է իմ ըսածս:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քրիստոստոսը Էփէնտի կառաջարկէ որ այս անգամ ալ այդ թոյլտուութիւնը տրուի Ս. Կրօն Էփէնտիին և վերջանայ. իսկ Կուսակցեան Էփէնտի կառաջարկէ սրբանմանութեան թոյլտուութիւն ընել, բայց սրբանմանութեան լրանալէ ետեւ ազգաբարձութիւն ըլլայ զիւանի կողմէն, որպէս զի այն երեսօրեանն որ այդ թոյլտուութիւնն ստացած է, գայ այնուհետեւ և իւր սրբաւարութիւնը կատարէ. իսկ եթէ չգայ, այնպիսայն հրաժարականն ընդունուած համարուի: Սակայն այս սրբաւարայն չենթադրելք թէ իբր սկզբունք ամեն երեսօրեան իրաւունք ունի այդ թոյլտուութիւնը խնդրելու. այլ միայն անոնք՝ զորս անհրաժեշտ հարկ մը կրնայ տրուել: Եւ որպէս զի այն ժամակէտն որ կը տրուի իրենց, չըլլայ թէ անսահման կերպիւ շարունակեն, զիւանը սրբաւարութիւն պէտք է ստանան: որ երբ սրբանմանութեան լրանայ՝ անմիջապէս աղբ առնէ թոյլտուութիւն ըստացող երեսօրեանին՝ գալ իր սրբաւար շտաւանակելու: Ահա այս նպատակաւ Ժողովն կամը պիտի հարցնեմ Ս. Կրօն Էփէնտիի տաւջարկած երկամեայ թոյլտուութեան համար:

Չայս ըսելով Ատենայեան Էփէնտին՝ քուէի դրու Ս. Կրօն Էփէնտիի երկամեայ թոյլտուութիւն տալու կամ չտալու խնդրել:

Ժողովը 7 քուէի դէմ 18 քուէով ընդհատուած թոյլտուութիւնը:

Չ.

Հարցունք Թորգոմեան Էփէնտիի

Աղբոյն երեսօրեան Թորգոմեան Էփէնտիի կողմէ մատուցուած յետագայ երկու հարցումները կարգացուցան:

Հարցումն առաջին

Պատրիարքարան հասած տեղեկագրութիւնը և մասնաւոր նամակներ Պայտլիսու՝ Ալաշկերտի և Բաաեհու մէջ հինգ կամ վեց հարար ազգայնաց ամենախլորազ կերպով շարչարարելը սղծակը և սրախողիող ջարդակը կգոժեն: Պատրիարք Սրբազանն ինչ ընթացք բանեց այս գործուած եղեանց համար, և ինչ միջոց ձեռք առած է այս ասկաի եղեանագործութիւնը և ոճիրք միւսանդամ շիրկուեւուն համար:

Հարցումն երկրորդ

«Թայմը» ուրբաթ 10 Օգոստոս թուով հետեւեալը կը գրէ:

«Արմոյ Վալին՝ Հասան փաշա Պոլիսին հրահան ընդունեց Հայաստանի մէջ դանուող 16 տարեկանէն մինչև 60 տարեկան արտներէն բանի զինուոր սանել. և տանց փութով զինուելու համար պէտք եղած զէնք և հետեւորար համազգեստ արդէն հոս գրկուած է:» Պատրիարք Սրբազանը այն իրաւութեան վրայ տեղեկութիւն ունի՝ եթէ ունի՝ հաճի Ժողովոյս հարարել:

Պոյս Թորգոմեան

12 Օգոստ. 1877:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Հարցում երկու խորն զիրներն ալ կարեւոր են, որոց սրտատրամուել Վարչութեան Քաղ. Ժողովին կրտսկանի. իսկ Քաղ. Ժողովն ըստ որում նոր ընտրուած՝ զեւ այսօր իւր առաջին նիստը կընէ և չգիտենք թէ այժմ հոս իւր ներկայացուցիչն ունի՞, ուստի եթէ Ժողովը կհաճի, այս երկու հարցումներն ալ յղենք Վարչութեան՝ յառաջիկայ նախն սրտատրամուելու համար:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կարգացուած երկու հարցմանց կձայնակցիմ և կատարագրեմ:

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Թորգոմեան Էփէնտիի հարցումները Սրբազան Պատրիարքին ուղղեալ են, և չհարցնելք թէ ինչ պիտի ընէ. այլ կհարցնէ թէ ինչ ըրու:

ՔԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ըստ որում Սրբազան Պատրիարքին կիբարերին հարցումներն նախ պէտք է խնամալ թէ կուզէ՞ Նորին Սրբազանութիւնը սրտատրամուել. և եթէ չուզէ՞ այն տակն պէտք եղածը մատուել:

ԵՆՈՒՍՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ըստ որում այս հարցումներով Սրբազան Պատրիարքն տեղեկութիւն կուզուի, Փախաղեան Էփէնտիի բաժնի պէս նախ նմանալ հարկ է թէ կուզէ՞ Նորին Սրբազանութիւնը սրտատրամուել:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն, Սրբազան Հայր, Չեր կամին ինչ է, կհաճի՞ք սրտատրամուել:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱԷ. — Եթէ Ժողովը կուզէ լսել, զխոցածս կըսեմ:

Ատենայեան Էփէնտին քուէի դրու և Ժողովն ՈՐՈՇԵՑ այսօր լսել Սրբազան Պատրիարքին սրտատրամուել:

Տ. ԽՕՐԷՆ վարդապետ Ախրոյեան ստաւջարիկց դանխակ նախ մէջ լսել Սրբազան Պատրիարքին սրտատրամուել. բայց Նորին Սրբազանութիւնը դանխակի պէտք չաւաներով, անմիջապէս խօսք ստու և առաջին հարցման հետեւեալ կերպով սրտատրամուել:

Ս. ՆԱԽԱԳԱԷ. — Պայտլիսի և Ալաշկերտի մէջ անցած իրաւութեանց վրայ ստած սրտածնական տեղեկութիւններս թէև մանրամասն չեն, և ես ի խնդիր եմ տակաւին ստուգելու, սակայն յայտնի է որ այս սրտաբարձմն աղետարեր եզու աշխարհի և մարդկային աղբոյն. շատ ծագիւեալ քաղաքներ աւերակ դարձուց, շատ սուներ արտատուօր լցաց. աղետարեր եզու նաև Հայաստանի մէջ մասին. իմ ըն-

դուռնած տեղեկութիւններս կը հաստատուն թէ
 ռուսարտաբխիւնք և սորանութիւնք եղած են այն
 կողմերը թէ քրիստոնէից և թէ՛ տաճկաց վրաց .
 սակայն զեւ մանրամասնութիւնք չը գիտենք ,
 միայն Էրզրումի Առաջնորդին քաջած հեռա-
 դրոյս վրաց ստացած տեղեկութիւնս սա է թէ
 Տ . Պետրոս անան բաճանայ մը քննիչ գրիչը
 տեղալ խնայած է որ Ռուսերը Պոյսղոսի
 սահմանէն քաջաւել կուս քիւրսերը շարժանա-
 կի զիւղերուն վրայ յարձակելով շատ վնասներ
 գործեր են . սա՛ ալ կըստի թէ ի սկզբանս Պա-
 յայտի Յովհաննէս վարդապետին քարեկամ և
 զոյ քիւրսերը Վանքն եկեր սարստաններ են .
 իսկ Ռուսերը ստանք ջարդեր են . ստոր վրաց
 2500 տան շախ Հոյ ժողովարդ քրդաց վրէժ-
 խնդրութեանն վախնալով Ռուսաց հեռ գաղթեր
 են : Այս բարերն սուած տաննս անտիջաղկս
 Բ . Գուռը զիմո՛ծ և անեն մկ նախարարի
 զստ զստ սղաշած կ՛ սյս անասակ քրդաց
 վերջնական սրտիմը արուելու համար : Եսխա-
 յարութիւնն ալ շատ ցուած է և կը ցուի այս
 անցից համար , և հաստատուցս որչա՛ծ է ժա-
 ճովրդեան անդորրութեան ու սարահովութեան
 համար անեն աղբու միջոց ի գործ դնել . սա-
 կայն ի՞նչ օգուտ որ ստանկ սրտաբարձի տանն
 անկարելի է հաստատուն բարեկարգութիւններ
 ի գործ դնել . այսու ամենայնիւ մեր թախան-
 ձանայ վրաց Բ . Գուռը ծանր և աղբու հեռա-
 գիրներ քաջած է և կը քաջէ միշտ . ինչպէս և
 ի՛նչ Բարձր Մեծ Երարդոսն ըստ ինձ թէ նոր
 հետադիր մ'ալ քաջած է :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ . — Միւս հարցման , այն
 է դատարանաց զինուորապետութեան մասին ի՞նչ
 պատասխան ունիք , Սրբազան Հայր :

Ս . ՆԱԽԱԳԱՀ . — Այդ մասին տեղեկու-
 թիւն չունիմ ի սրտանէ և ոչ իսկ հրաման մը
 եկած է մեզ Բ . Գունէն : Միայն իւրոյ գի-
 տեմ որ Կարնոյ մէջ և չրջականերէն քանի մը
 հազար հազի մեր ազգայիններէն կանաւոր զըր-
 տեր են , և առանց սրտաբարձի երթալու մի-
 այն արբունի բանակաց մէջ ծառայութիւն կը
 մատուցանեն եղեր . Կառավարութիւնն ալ շատ

գոհ եղած է այս մասին : Ասկէ աւելի տեղեկու-
 թիւն չունիմ : —

Ուրիշ հարցում ալ կա՛յ արդեօք . եթէ չը
 կոյ՛ ևս ինքս պիտի բնեմ , և պիտի բացա-
 րեմ անգղիական կառավարութեան Կառոյտ
 տեսարակին այն քաղաքածը՝ զոր լրագրիչը հրա-
 տարական են այս օրերս , ուր բուրբալին կարճ
 և սցլախախաւած գապ անգղիական զեւարան
 Պ . Լայրտաի հեռ բրած անասկցութեանս խոս-
 քերը : Չգիտեմ թէ բուն Կառոյտ տեսարակին
 խօսքնրն են այն հրատարակածները . սա ըս-
 տաղելու կուսէ կ՛մ :

Կար զիտէր մեր ազգին քաղաքականու-
 թիւնն ինչ բլլալը . և Պատրիարք եղած օրէս
 ի վեր բանիցս յայտարարեցի ձեզ թէ մեր ազ-
 գըն անբաժանելի կերպով կապուած է Օսման-
 եան տէրութեան հետ , թէ մեր անոր յառա-
 ջաղխութեամբն ու բարեկարգութեամբը բա-
 րերտատ պիտի լինիք . թէ անկէ զստ ուրիշ
 նեցուկ և սարաւն մը չունիմք և չեմք ուղեր
 ունենալ . և թէ՛ Աստուած չընէ որ ուրիշ տէ-
 րութեան մը յարիմք : Ես ալ Պատրիարք եղած
 օրս Օսմանեան տէրութեան հաստարիմ մնալու
 տխուր բրած կ՛մ , և զիտեմ որ մեր ազգն Օս-
 մանեան տէրութիւնը չտակը . երբէք չուղէր որ
 անոր զէ՛մ ուղղակի կամ անուղղակի թշնամու-
 թեան մը մէջ գանտի , միայն եթէ՛ գանձատ
 կամ դժգոհութիւն մը ունի , այն ալ գաւա-
 րական հոյ ժողովրդեան վրայ գործուած զեղծ-
 մանց համար է , սրաց զէ՛մ կը միցի նոյն իսկ
 կառավարութիւնը և կը ջանայ բարոյսին բնա-
 ջինջ ընել : Ահա այս օրինակ են իմ բրած
 խօսքերս Պ . Լայրտաի հետ : Ի՞նչպէս կարելի
 է ըսել թէ անկարգութիւն կամ հարստահարու-
 թիւն չկոյ Թուրքիոյ մէջ . երբ նոյն իսկ նախա-
 րարութիւնը և Վ՛եհ . Կայսրը կը խառնաճանի
 զեղծմանց գոյութիւնը և անոնց բարձման ան-
 հրաձեշտ հարկը : Յիմար է այն մարդն՝ որ ան-
 կարգութիւն չկոյ կըսէ : Վ՛երջապէս՝ մեր ազ-
 գը հաւատարիմ է տէրութեան , բոց միան-
 գամայն անկարգութեանց զէ՛մ բուրբոյ և ա-
 նոնց բարձմանը բաղձապոյ է :

ԹՈՐԳՈՍԵԱՆ Պ . ԷՖ . — Ի՛մ երկու հարց .

մանցս զէ՛մ Եսրին Սրբազնութեան տուած պա-
 տասխանը գոհացուցիչ չեմ համարիր , և կու-
 առջարկեմ որ գալ անդամ գանձակ նախ
 մէջ նարէն խօստի այս նիւթին վրայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ . — Սրբազան Հօր տուած
 բացատրութիւնները լսեցիք . Թուրքսեան Եթէն-
 սին կառավարիկ որ գանձակ նախ մէջ նարէն
 խօստի այս մասին : Ժաղրսին կամը պիտի հար-
 ցընեմ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս . ԷՖ . — Սրբազան Հօր
 տուած բացատրութեանց մէջ կէս մը կոյ ա-
 շաղբութեան արժանի , այն է որ կըսէ թէ ման-
 բանտան տեղեկութիւն չունիմ : Այսպիսի ժա-
 մանակի մէջ ցուպի է որ պէտք եղած կանանա-
 ւոր թղթակցութիւնը կը սրակի և սրտաբարձի
 ժամանակ սրտասո՛ճած անցից վրայ մանրամասն
 տեղեկութիւններ չեն համար ի Պատրիարքա-
 բան : Բնեւ է Հայաստանի հեռ հաղորդակցու-
 թեան դժուարութիւն կոյ , և հուանակրան է
 այս՝ սրտաբարձի ժամանակ բլլալով : Բոց
 Պատրիարքարանն ալ պէտք է որ իմանց անեն
 բան իր ժամանակին . որպէս զի հասուն տեղե-
 կութիւն ունենայ և եթէ մեր ազգայնոց կենաց
 սրտուց և ընչից վնաս սրտասո՛ճի , կարենայ կոյ-
 սերական կառավարութեան ու շաղբութիւնն հը-
 բախիլը առանց ժամանակի կորստեան : Ասոր
 համար Պատրիարքարանն ստա՛ջով միջոցներ
 ունենալու էր անեն շարթու պէտք եղած տե-
 դակութիւններն ստանալու : Կը հարցնեմ թէ
 սրտաբարձի սկիզբէն ի վեր Հայաստանէն հա-
 քանի՞ գիր եկած է . եթէ թղթակցութեանց
 շարունակութիւնն արդիւղ սրտածու մը կոյ ,
 այն թող ըսեն՝ մեր ալ գարնանը մտածենք :
 Ես գարնան մ'ունիմ և պիտի առաջարկեմ ,
 բոց սա այժմ կը վերադա՛նեմ մինչև որ սրա-
 ձաւը բացատրեն :

Ս . ՆԱԽԱԳԱՀ . — Մեր Վ՛անոց հեռ
 թղթակցութիւն ունիմք , նոյնպէս Կարնոյ հեռ .
 իսկ Պոյսղոսի հեռ սաաջ ալ հիմա ալ թըլ-
 թակցութիւննիս բիչ է . կըսեն թէ թշնամին
 եկեր կորձաներ լմնուցներ է Պոյսղոսը , քա-

ղար և գիւղ չէ մնացեր , տերակ գարձեր են
 Եթէ՛ այս կողմերէն թղթակցութիւն չունիմք ,
 միս ամեն տեղերէն ունիմք . զեւ երկէ կրկու
 նասակ մկիսեղ սախ Մաշէն . առանկ բանեկու
 վրայ խօսք մը չկոյ , միայն ազգային վ՛ճերու
 վրայ կը գրեն . ըսել է որ Մշոյ կողմերն բա-
 ւական հանդարտ է որ միայն ազգային վ՛ճերով
 կրկային :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս . ԷՖ . — Ահա կը տեսնուի
 որ Հայաստանէն եթէ մտանաւոր թղթակցու-
 թիւն մը կոյ Պատրիարքարանի հետ , այն ալ
 թերի է : Մաշէն քաղաքական բան մը չեն գը-
 բեր կըսէ Սրբազան Հայրը . ի՞նչպէս կրնայ բլ-
 րու այդ . կարճեմ որ չէ թէ գրելու բան չկոյ
 այլ եղածները չեն գրեր և ստոյգ տեղեկու-
 թիւն չեն հաղորդեր : Այս անասոցս թե՛նէն
 աղատելու գարնան կը նկատեմ՝ հեռակալ ա-
 սաջարկութիւնս : Կառավարիկ որ մեր Ս՛մեն
 Ս . Պատրիարք Հայրը հեռն աւելով ի Կ . Պո-
 լիս գանուող կուսակրոն եկեղեցական՝ պէտք եղա-
 ծին շախ , երթոյ յԷրզրում , և անկէ բամնէ
 հեռը գանուող եկեղեցականները այն մոյրերը ,
 որ սրտաբարձին կեղրանն են , և բանակաց տե-
 դի . անոնց միջոցս հսկէ իր հօսին վրայ ի ժա-
 տուտ . այսպէս բրած են մեր երանաշնորհ
 նախնիք ալ : Եսրին Սրբազնութիւնն արդէն
 բարեխնամ կառավարութեան քով իր արդու
 միջնորդութիւնն ունիք , վերջին օրերս ալ Օս-
 մանից Ա . շրտնչանով ի Վ՛եհ . Կոյսերէ մեր-
 մէ սրտուեալ բլլալով , նորս Էրզրումի մէջ
 ներկայութիւնը մեծ սրտաբարձիւն յառաջ պի-
 տի բերի , մկ կողմէն պիտի խրախուսէ Օսման-
 եան բանակին ծառայող Հայերը , որ հաստա-
 կոյ թշնամ այն զէ՛մ արխման , միս կողմէն
 այն կողմանց մեր Հոյ կըրորց կեանքը , սր-
 տին և ստացուած բը մտան պիտի սաւաարանէ
 ընդզէ՛մ խաժաղուժ քրդաց , որ հակառակ կոյ-
 սերական կառավարութեան կրակոց և օրինոց
 վոյրազարար կը վարաին անմեղ հայաստակոց
 զէ՛մ : Կրիմեանը որ Էրզրում գանուող Ա՛նդ-
 գիպի Մըթրը Բէ՛մուղ բարեխոսեր է Մախ-
 թար վաղային՝ վնասեալ Հայոց համար . միթէ

ճակըն ըստ շէր ըլլար՝ եթէ Ս. Պատրիարքը քանակը հան, ինք ուղղակի Սպարապետին հետ անձամբ խօսէր և միջնորդէր : Մեր ուրիշ քաղաքականութիւնը չունինք, բայց միայն մեր ազգայնոց կեանքը, որտեղն ու ստացուածքը պահպանելու քաղաքականութիւնը. և այսպիսի ժամանակի մէջ սա այս համարը համար ուրիշ միջոց և հնարք չեմ գտներ :

ԵՌՆՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Պատրիարքան էջիկնոյ կրկու բան ըստ, մէկն այն է թէ Սերբազան Պատրիարքը ըստ անգղեկութիւններ առած չէ. բայց Նորին Արքայութեան տուած բացատրութիւնն ուրիշ կերպ ազգեցութիւնը ըստ իմ վրայ. սնոր ըստներէն ևս այնպէս հասկցոյ թէ շատ ըստ անգղեկութիւններ առած է. ըստ թէ Էրզրումի Առաջնորդին հետագրեցի, նա ալ տէր Պետրոս անուն քահանայ մը քննիչ զրկեր և անգղեկութիւններ քաղեր է. զեղծաւանդներ և առատութիւններ կրած են, որոց պատճառաւ Պոչագլիսի և Ալաշկերտի ժողովարդը գողթելու ստիպուած է. մինչև անգամ գողթելոց սրտ թխը ցոյց ստուա և 2500 տան շափ են ըստ : Արեւմտ Էսկան կէտին վերայ անգղեկութիւն հասած է և կրնանք խորհիլ այս մտտին թէ ի՞նչ ընել պէտք է : Հերիք է որ այն անգղերը առաջնորդներ ունինք, որոնք այս ժամանակիս մէջ ամեն բան կիսմանս և կը գրեն Պատրիարքարան. թէև անոնց մէջ կան այնպիսիներ ալ որոնք շատ անգամ պէտք չեղած բաները կը գրեն և պէտք եղածները չեն գրեր. այսա հանդերձ՝ այս եկած անգղեկութիւնն ալ բաւական է. խնայանք որ քիւրտերը ինչ շատ նեղութիւն տուեր են թէ՛ քրիստոնէից և թէ՛ սաճկաց, և մեր ազգէն 2500 տան շափ՝ զէպ ի Աստիս գողթելու պատճառ կըրեր են : Քիւրտերուն այս ըրածները նոր չեն, շատ սարկներէ հետէ կըստանակին այս բաները : Գանդ Պատրիարքան էջիկնոյ միւս ըստին. առաջարկեց որ Սերբազան Պատրիարքն Էրզրում կրթոյ և անձամբ հսկէ քրիստոնէից վիճակին. այս առաջարկութիւնն ինձ համար նոր չէ. ևս սակց կրեր շորս շարսի յառաջ նոյն իսկ Սերբազան Պատրիարքի բերնին ըստ էի զայդ. ըսել է որ

Սերբազան Պատրիարքն ինք սոյդ գաղափարն ըրաւ շոք է արդէն թէ պէտք է անձամբ կրթոյ այն կողմերը : Սակայն ստանկ խնդիր մը պէտք է նախ Պատրիարքին և Արշտիսեան մէջ խորհրդածութեան առարկայ ըլլայ և յետոյ իրենց խորհրդածութեան արդիւնքը համամարտին իրբև ստաջարկ՝ եթէ հարկ դատեն, մատուցանեն Ժողովոյս : Երբ ստանկ առաջարկութիւն մը գոյ, այն տալեն ևս ալ կհամոզուինք թորգոմեան էջիկնոյն և կառաջարկեմ որ զժնժակ նախ մէջ խորհինք թէ ի՞նչ ընել պէտք է : Իսկ հիմա բաւական համարելով այսքանը՝ գոյենք այս խնդրին :

ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ Պ. ԷՖ. — Ես շատ կրազիրներ կկարգամ, որոց մէջ տեսածներս Սերբազան Հօր ըստներուն յարեմանն են. Ալաշկերտն և Պոչագլիսն գողթող հայոց թխը Տէր Պատրիարքը զորոպետին հետագրին մէջ 3000 նշանակուած է. ստանց մէկ մասն Էջմիածնի վանքը կգտնուին, զորս Թանի թղթակիցը տեսեր է. մեծ մասն ալ գիւղերը ցրուեր են : Գաղթ գողթակրանութեան պատճառին, ճիշդ է Սերբազան Հօր ըստը թէ խել մը քիւրտեր Առաւից ստրկն ազատելու համար գոյեր Խշրիկիսի վանքն ազատաներ են. բայց Առաւիցը գաղթ գտնանք շարքեր են, առանց Վանաջօր արշաւանոց բերու, որ անոնց կեանքին խնայելու համար միջնորդեր է : Անիէ ետե կըր Առաւից իրենց բանակը ետ քաշեր են, Ալաշկերտի և Պոչագլիսի հայերն՝ անշուշտ քրդաց վրէժխնդրութեան զոհ շերթալու համար՝ Առաւից բանակին հետ մէկտեղ գողթելու են այն կողմերէն : Ըսել կըրոյ թէ Ալաշկերտ և Պոչագլիս ամենին հոյ մը զգտնուիր, և այն կողմերէն հոս թղթակցութիւն չըլլալուն պատճառն ալ կերեի որ այս է. ստախ կարծեմ անկողք է հարցնել թէ ինչո՞ւ թղթակցութիւն չըլլար :

Գաղթ ուրիշ կողմանէ կըրոմ սորանանց և անգլթութեանց, կառախարակիւնը թէև ամեն ջանք ի գործ կը գնէ քրիստոնէից վիտա մը չը գոյու համար, բայց գժրաղքարար պատերազմի ժամանակ անկարելի է որ ինչ կամ շատ անկարգութիւնը շարատահին : Սո՛ւ ալ կոյ որ

թշտամին կը մեծցնէ գործը, մէկը 10 կըրնէ, սրղևս զի տեղի մեծցնելով Երրորդոյն առջև կառաւորեցու. յաջողի թէ քրիստոնէոցը մեծ նեղութեան մէջ են, և թէ՛ ինք անոնց փրկութեանը համար պատերազմ մըլէ ստիպուած է :

Եթէ Ս. Պատրիարքին առաջարկներ որբուն ժտանգին տեղն կրթոյ, այս բանը քաղաքականապէս մեծ նշանակութիւն կաւնենայ և թշտամեյն տեղատուութիւններն արդարացնելու կողմէ : Արեւմտ սրտ արեւմտ իրերը նկատեն և կրկնաներու խօսքին հաւատ չընծայեն :

Բեղմիլուսներ և ձայներ կրկու կարեւնէ. — Ալ բաւական է. խնդրեն գարս կըրնէ :

ԱՍՆԱՍՊԵՏ ԷՖ. — Կողաչեմ, Պոչագլիսն էջիկնոյ, կարտիսցութիւննից բրէր : Կարծեմ բուէ կուգէր թէ Պատրիարքան էջիկնոյն առաջարկութիւնը չէք ընդունիր :

ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ Պ. ԷՖ. — Կեղտոնացնեմ որ պէտք է յաջող նաւով գարձեալ խօսիլ այս նիւթին վրայ, բայց ոչ գործնակ, քանզի գաղտնի խօսելու պէտք մը չունիմք :

ԽՈՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Չէր արժան այս խնդրին սոյնչափ յուզել. բայց սրտհեռու անգամ մը յուզիլ սիրտ, պէտք է որ խօսուի. հարցում մը տեղի ունեցաւ՝ որ շէրք կարծեր թէ՛ այսքան կրկարորէն խնդրոյ նիւթ գտանոյ. ի՞նչ էր հարցման նպատակը. — ոչ այլ ինչ, բայց եթէ կործ սակայն կառարեալ անգղեկութիւն մը տանուէ այն գրոյցներուն վրայ՝ որոնք մեր ազգին նկատմամբ կը լսուին. այս հարցման զէմ՝ Սերբազան Հօր առած պատասխանն այս կըու թէ լիտի անգղեկութիւն չունի. միթէ անգղեկութիւն չունիմք ըսելով կրնա՞յ բաւարանաւ. ո՞չ. վտան զի անգղեկութիւն տանելու համար ինչպէս որ տէրութեանց կողմ նախարարներ և կառարաց կողմ թղթակիցներ կը պիտան, նոյնպէս Ս. Պատրիարքն կրնար իրբև գլխաւ ազգին՝ իր թղթակիցներն ունենալ Հայաստանի մէջ և այն կողմերը տեղի ունեցած գարձեալոց վրայ ստոյգ անգղեկութիւն ստանալ : Երբ լրիւ

կառաւորութիւնն իւր թշտամեյն գործածելու գտած զէրբերը անոր ձեռքը շտալու համար ժողովրդեան գոհունակութեանը կը կորուսի. այդ գոհունակութիւնը չիրնար ձեռք բերուիլ եթէ գարցուած անկարգութիւնները գործուած են. բայց պէտք խոստովանիլ. ստոր պատճառը աշխարհի վրայ բնու տեղեկութիւն չունեցող կորդ մը անձանց կրծաւորութիւնն է, որ հաւատքի անաւանդ ստր կերեն և այն համարեամբ կուգան որ իրենց կրծակից չեղող ամեն ազգաց և նոյն իսկ իրենց հարեւանացոյց զէմ սխտի պատերազմին : Բարբ թէրթերուն մէջ կարդացինք Եէյիս Ընկալատին ըստած անձին ըրածները : Սրբազան Պատրիարքին հարկ որ քաղաքական իշխանութեան՝ այն է նախարարաց գլխաւ հանգերձ, բարցական իշխանութեան՝ այն է Եէյիս իւլ Խալափն ալ գլխէ . . .

(Բեղմիլուսներ և Պրեկեր)

Ս. ՆԱԽԱԳԱԷ. — Բարբ այդ խօսքերն կը հերքեմ և չեմ ընդունիր : Կը յայտարարեմ որ Եէյիս իւլ Խալափն հետ ալ անանուեցոյ. գոցէ Պատրիարքաց մէջ ստաջման կեմ Եէյիս իւլ Խալափն հետ անանուող և խօսող. ևս անոր քան զտեղեկութիւն ձեր կառարած կեմ իմ սորտաւորութիւնս. բայց ամեն բան չեմ կրնար յոյսի համարձակ խօսիլ ձեզ : Բան մ'ալ ըսեմ ձեզ. պաշարեալ վիճակի մէջ կը գտնուինք, որ կը սորտաւորէ զմեզ գղաշտութիւն ընել մեր ամեն մէկ խօսքերուն մէջ. այս փախուկ ժամանակիս մէջ վտանգաւոր է յոյժ աշխարհ իրենց կրկներ յուզել. Ժողովին համար ևս կեմ ստատախատան. զգուշացէք՝ որ չըլլայ թէ Ժողովին գոյս թխնը վտանգելու պատճառ ըլլաք :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կրք հարցումները ներկայցոյցն, Ս. Հայրն ըստ թէ մանրամասն անգղեկութիւն չունիմ :

Ս. ՆԱԽԱԳԱԷ. — Ո՞ր կէտին համար ըսի զ'յի :

ԱՍՆԱՍՊԵՏ ԷՖ. — Սրբազան Հայրը զըլխար կէտերուն վրայ անգղեկութիւն ունիմ ը.

սաւ և տուաւ . բայց եթէ բարձր լրագրաց մէջ գրուածները բերէք և զսաւ գտաւ խնդիր ընկէր . տար վերջը չգար . Արքայան Հայրը ձեր հարցումներուն պէտք եղած պատասխանը սաւաւ և բացարձակ թէ տանն բան ըրած է և պիտի չարանակէ ընել : Արեւմտեան խնդիրը գոցուած է :

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ ԷՑ . — Մանրամասն տեղեկութիւն չունիմ , բայց ինչպէս արդէն արձանագրուեցաւ . միայն Տ. Պետրոս քաջանային գրածն յիշեց , յորում մանրամասնութիւն չը կայ , այսինքն՝ թէ քանի՞ հոգի սպանուած և վնասուած են :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս . ԷՑ . — Արքայան Պատրիարքը ժողովին գոյաթեան վրայ ալ անարկութիւն մ'ըրաւ . . .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ . — Ներքեցէր՝ Փատրիարքան Լիւնոյի . խնդիրը գոցուեցաւ . ս'լ խօսք չունիք անոր վրայ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս . ԷՑ . — Ղիստն ինչո՞ւ չը պատասխանեց Ս . Պատրիարք Հօր թէ ժողովին ինք որչա՞ծ է իր երկչարսթական նիստերը , և Ս . Պատրիարքը իրիւ սահմանադրական Պատրիարք պարտաւոր է ժողովին որչա՞ծը գործադրելու . . .

Ատենապետ Լիւնոյին թոյլ չտուաւ շարունակել Փատրիարքան Լիւնոյին , զանի ի կարգ հրաւիրելով և ստանալով կանոնական ամեն խտտութիւն ի գործ դնել եթէ անատակ և սրիչ գոցուած խնդիրը նորէն յուղել :

Յ .

(Հարցապնդում Արխատատար Լիւնոյի)

Ղազարտեան Քրիստոստար Լիւնոյի կողմէ մտաւորաւ յետադուր հարցաւր կարգուեցաւ :

« Վերջին նստին հարցում ըրի Խարթալի վարժարանի գաւաթակիրն վարժարանին մէջ

տղայոց և այլոց ներկայութեանը Թաղ . Խորհրդոց ատենապետին խնդրար ձեռնադրուի համար : Արեւին կը հարցնեմ , ինչ բրաւ Պատրիարքարանն այդ խնդիրը . այսօր նորէն լրագրիւ կը գրէ թէ Հայկ . գաւաթանն ալ յիշեալ ատենապետին ձեռք ստիկանութեան արտեր է իր բեզմանագործ ար . ստաի թէ Հայկ . գաւաթանն և թէ գաւաթակիրն զէմ կ'ըրած այս ատորէն ընթացքին համար կը հարցապնդեմ և գործադրութիւն կը պահանջեմ անկից՝ որաւ որ անկ է : »

Նրեմասխան
12 Օգոստ . 1877 Ք . Ղազարտեան

Նոյնպէս կարգուեցաւ Խարթալի թաղայնոց կողմէ Ազդ . ժողովոյ ուղղեալ բարբաղիւն , որով յայտնելով որ Թաղ . Խորհրդոց ատենապետն ինչպէս որ ասիք տա՞ջ տեղայն գոյրոցին կառավարիչը ձեռք է . այս անգամ ալ գաւաթան յանրաի բանտարիւկ տար է . և թէ թաղայնն գործերն բաւ հաճոյս կը տնօրինէ , գաւաթակիր կը գանդատին յիշեալ տանապետին զէմ և կը խնդրեն որ այս անկարգութեանց զէմ անօրէնութիւն մ'ըլլայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ . — Արդէն երեւոյթան Լիւնոյինները կը յիշեն թէ այս մտան անցեալ նստին հարցում մ'եղած և Վարչաթեան յանձնուած էր . հիմա բարբաղիւ մ'եկած է թաղայնոց կողմ , զոր կ'ընտք նոյնպէս յղել Վարչաթեան :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք . ԷՑ . — Անցեալ նստին հարցումն Խարթալի վարժարանին գաւաթարակին ձեռնադրուի համար էր . թէ և այն ատեն այս խնդրոյն անօրէնութիւնը Վարչաթեան յանձնուեցաւ , բայց կերի թէ 15 օրուան մէջ անօրէնութիւն մը եղած չէ , որով Թաղ . Խորհրդոց ատենապետը յանդիւն է Հայրաբանութեան զո ստուան բանտարիւկ տալ : Վարժարիւր սրչառնութիւնը պարտաւոր է պատասխան տալ թէ ինչո՞ւ անտարբեր գտնուած է այս մտան :

ՔԱՓԱՄԱՋԵԱՆ Ս . ԷՑ . — Ետտ կը ցուցնի որ վարժարանները խաղաղիւ եղած են

Թաղ . Խորհրդոց ձեռքը . Այնիբարաւի մէջ ալ երկատարով մը՝ որ վարժարանին անօրէն կարգուած է , գաւաթան մը ձաւրեր է . կառավարիւնն որ այս զէւրն ալ ղնաւի և պատժաւ այն պաշտանեացն , որ աւանց պատճառի վարժարան մը կը ձաւրէ :

ՔԻՒՐՔՃԻՒԱՆՆԵԱՆ Մ . ԷՑ . — Էս ալ կը ցուցնի որ Խարթալի վարժարանը ձեռ կերի է թաւրով՝ Նրեմաս . ժողովը կըրողեցնեն , մինչդեռ տանի մտնուար խնդիրներն այս ժողովին չեն պատկանիր և Վարչաթեան անկ է անօրէնել պէտք եղածը :

Ս . ՆՍՆԱԳԱԷ . — Մեր այս խնդիրը Գաւաթանական Խորհրդին յանձնած ենք , ըստ սրում գաւաթան խնդիր մ'է . և նա ալ խընդիրը նայելու վրայ է :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք . ԷՑ . — Քրիստոստար Լիւնոյի կըսէ թէ տանի խնդիրներն այս ժողովին գործը չեն . կը պատասխանեմ թէ կառավարութեան համաձայն տանի խնդիրները հոս պիտի գան : Եւ այս խնդիրը Խարթալի վարժարանի խնդիր չէ , այլ սկզբան . այսինքն գաւաթարակութեան խնդիր է :

ՔԻՒՐՔՃԻՒԱՆՆԵԱՆ Մ . ԷՑ . — Քրիստոստար Լիւնոյին գիտէ կարծեմ , թէ այս գործը Քաղ . ժողովին յանձնուած է արդէն , և Քաղ . ժողովը դեռ նոր կարմուեցաւ . պէտք է պարտել որ Քաղ . ժողովը պէտք եղածը անօրէնէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ . — Արքայան Հայրը յայտարարեց թէ խնդիրը կը նայուի արդէն Գաւաթանական Խորհրդոց մէջ . արեւմտ այս խընդիրը գոցուած կը համարիմ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս . ԷՑ . — Ղիստներուն յուղուած խնդիրներ կան , որոց ցարդ չերեցան պատասխանները : Կառավարիւնն որ 15 օրուան պայմանաժամի մէջ պահանջաւն պատասխանները , և եթէ չգան , այն Ղիստները լուծուին :

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ . ԷՑ . — Սակայն նախաբնիչ Ղիստներն՝ ըստ սրում իրենց ուղղեալ

գրութեան մէջ օր պաշտուած և հաւարման տեղը նշանակուած չէ . այս կերպով չեն կրնար հաւարուիլ և իրենց յանձնուած պաշտօնը կատարել . ստաի պէտք է պատուէր տալ Ղիստանտան՝ որ հրաւիրողներուն մէջ հաւաքման տեղն օրն ու ժամը նշանակուի :

Ճ Ե

Նստակ Մանկատարեան Խաչատար Լ. Ֆ . Ի

Ազգային երեւոյթան Մանկատարեան է . Ֆիլիսոփի կողմէ յետադուր նամակը հասաւ այս միջոցս , զոր Ատենապետ Լ. Ֆ . ժողովին ներկայացուց և կարգաց :

Վսեմաշուք Ատենապետ Լ. Ֆիլիսոփի
Ազգային ժողովոյ

Ազգային ժողովոյ նախերէն բացակայութեան ընդ երկար եղաւ . ժամ է հրաժարիլ և բեւոյթանական օրաշտնէս և ահա կը հրաժարիմ :

Իրաւ է որ երբեմն բանուար պատճառներ ալ անկցած եմ , բայց չիտակը խօսելով տամք շատ քիչ են համեմատարար այն պատճառներուն՝ որանք աւելի անձնական կին քան թէ օրինական :

Տոկոսին երկու ամսոց չափ միջոց մը իրրեւ շորս պիտի մտարերէի խնդրել եթէ ժողովոյ ներառմանութիւնը շարաշար գործածած ըլլայի շիւսնայի :

Արդ՝ ներկայութեան տուամորին մէջ բացակայութեամբ շնորհակալեալ մտան յաջողակագոյնին թողով կը քաւիմ ակնախն :

12 Օգոստ . 1877 Խ . Մանկատարեան

ՔԱՓԱՄԱՋԵԱՆ Ս . ԷՑ . — Մանկատարեան Լիւնոյի երկու ամսուան համար բացակայութեան թոյլատուութիւն կը խնդրէ . պէտք է ընտրուի անոր ալ քանի որ սա՞ մ'տա՞ջ Ս. Պալ Լիւնոյին շնորհակալեալ :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ . ԷՑ . — Կը կրկնեմ .

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Երկամեկուց բացարձակ թեան թողաւ թիւն չիմզրել, այլ պիտի խնդրել կրակ:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Մերժման հանդիպելու կասկածով այդպէս կրակ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Որքանի կատաղորդէր որ Մանկատարեան էֆէնտի հրաժարականը մերժուի և երկու ամսուան բացակայութեան թողաւ թիւն արուի:

ԶԱՅՆԵՐ. — Ս.Յ.՝ այն:

Հետեւապէս Ատենապետ էֆէնտին բռնի դրաւ Մանկատարեան էֆ. ի հրաժարականին մերժման և երկու ամսուան բացակայութեան թողաւ թիւն ընելու աստիճանով իւր, զոր ժողովն ընդհանրեց միաձայնութեամբ:

Յ.

Ստանիկի Ս. կարգի շքանշան Ֆեոդանայ Վեհ. կայսրին սու Ս. Պատրիարքին

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Օրակարգին շանցած կը խնդրեմ որ Ս. Պատրիարք Հայրը տեղեկութիւն տայ ժողովս՝ Օգոստ. Սուրբանին ներկայացման արարողութեան վրայ:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Եթէ կարելի է՝ գրով և ամենայն սրբազայնք:

(Երեւոյթիսմեր միարեան կը ձայնակցին):

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Հարկ կը համարիմ Երեւոյթիսմեր ժողովոյ հազարէլ մեր նաւատութեան Վեհ. կայսրին հրախրուելն և Օսմանի շքանշան ընդունելն, ինչպէս որ բարբրազիպ հրատարակած են արդէն: Այս արարողութիւնը ամեն պարագաներով է գիր սուրած է. թող մեր փոխանորդը կարգայն և մտիկ ըլլէր:

Այնպիսովս Պատր. Փոխ. Մերեան տէր Հայրը կարգայն հետեւապէս:

Օգոստոս 10/22 ին Ս. Պատրիարքին Հայրը Տ. Ներսէս արքեպիսկոպոս, յատուկ հրատարակութեամբ արքեպիսկոպոս Վեհ. Սուրբան Սուրբան Համա կայսեր, ժամը 8 ին ի կայսերական քննչին Երազմի: Երբ պաշտօնը հասաւ, արքեպիսկոպոս Վեհ. Ներսէս ընդ առաջ կընկալաւ սուրբանին սենեակի մը հրատարակութեամբ, յորմէ քասարգ մը գրի Ներսէս Վեհ. հրատարակութեան ամենայն կրակ: Պատրիարքը մինչդեռ կը խնայէր սուրբանին գահայն կայսեր, կայսրը որ ստի վրայ էր, Պատրիարքին ձեռքին բռնեցով չիմզրուց որ խնայէր և հրատարակէր որ սրատարակութեամբ ամսուան վրայ նստի, իւր գահայնին գէղմ իրաւ մտ: Պատրիարքը ըսաւ. « Վեհ. հրատարակութեամբ Սեդ. Նանի խնայակալի մը սուրբան կանգնելն և սրատարակութեամբ մեզ: » Խնդրեմ, նստեցէք, հրատարակէ կայսրը և Պատրիարքը նստեցաւ խնայակալի վրայ:

կայսրը. — Ի՞նչպէս էր. աղէկ էր, հանգիստ էր, շատանց ի վար կը փոխարէի ձեզի հետ աւստի ընել, բայց պատշաճ ատենի մը կարգով: Ես գնեց կը սիրեմ, այս առջը ձեռն է, երբ որ կամենար, կարող էք գալ ինձի:

Պատրիարքը. — Վեհ. Տէր. մեր ինքզինքնիս մտցած եմք բարբրային, և միայն զՁեր վեհ. հրատարակութեամբ և կայսերական բանակը կը մտածեմք գրելու ցերեկ աղբիւրով: Հայրը աղբը կայսերական բանակին ստեն կերպ օգնութիւն չէ պատշաճ, թէ անձամբ և թէ իրենց կատարեալն գրատարքը 40 հազար հազար շախ կը ծառայեն:

կայսրը. — Այս գրեմք, բայց շատ կը ցտախ ներկայ ժամանակին վրայ: Ես որ մըրջինի մը վրայ կրակել կը խոչնդամ, այսպիսի արարչեղութիւններ տեսնելուս յոյժ կը ցտախ, բայց ստիայն գրեմ Աստուած որ այս պատերազմին համար Ես պատասխանատու չեմ:

Պատրիարքը. — Թագաւորայն մեծազայն էք Գոսթ, և Ձեր նախորդները գերազանցած էք, նորա իրենց ժամանակին գիրութիւններովը փոխաւոր եղան, իսկ Գոսթ քաղնայի մէջ նեղութեան մէջ, Օսմանեան դրոշմ փոխաւորելով, Գոսթ, Վեհ. Տէր, Ձեր կայսերական:

գահն ելնելն ի վեր որ մը հանգիստ չունեցար և սուր համար աւելի մեծ էր. և մեր ազգային կողմեմք, որ Ձեր գէղմերը միշտ փոխաւոր ըլլան, և անցին այս սղեւաղի որերը. որպէս զի կարող լինիր Ձեր գահակալութեան որն փոխաւոր խոստացած բարեկարգութիւններն ի գործ դնել, վաճառակարանական և երկրագործական գործակներ հաստատելով և արտահանելու բարգաւաճում տալով:

կայսրը. — Իմ Հայրը Ազգէս յանձնարարեմք, և շատ շնորհակալ եմ իրենց ամենին, կը խնդրեմ որ հազարգէս ազգին՝ Իմ շնորհակալութիւններս աւելու. գոհ եմ նաև Իմ Բարեկարգութեան հայ սրտածուստարներին որք ամենայն անձնակրթութեամբ կաշխատին հաւատարմարար:

Պատրիարքը. — Պատրիարքը կրկին բարեկարգութիւն ըրաւ. և շնորհակալութիւն յայտնեց, բարեւոյթ որ բարբ Հայ ազգը շնորհարարութեամբ կրկին վտանգի այս շնորհը Ձեր վեհ. հրատարակութեան առայն անեցած սիրայն գրատարական է:

Պատրիարքը. — Երանի թէ այսպիսի բարեւոյթ և հազարազայն և հրեշտակաման թագաւորի մը արժանաւոր հարտակին ըլլային, քսեւով, խնայակալեցաւ և մեկնեցաւ կայս. պաշտան:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Բանի որ մեր Վեհ. կայսրը բարեհաճեմ է մեր Ամեն. Արարչան Պատրիարք Հայրը Ա. աստիճանի Օսմանի պատուանշանով պատուել, և իւր մեծ համակրութիւնը մեր ազգին վրայ տեսնալը յայտնել, կատաղորդեմ որ ժողովոյս կողմէն շնորհակալութեան աղբը մը խնայակալեմք:

Պատրիարքը պատրաստ էր մեկնելու, բայց կայսրը հրատարակեց նստիլ, բարեւոյթ. « Ձեր ազգէր և խնայակալը Բարեկարգութեամբ Աստուած ընդունի, որ Իմ բարբ գրատարակութիւններս ի գործ դրան: Սակայն, ըսաւ կայսրը, շատ կը ցտախ սրտաբաց ազգին վրայ, որ հաւատարմութեան գէղմ մեղանցեց:

Պատրիարքը. — Իրաւունք ունի Ձեր Վեհ. հրատարակութեամբ ցտախ, բայց չեմ կարծեր որ բարեկարգ Պատրիարքը Ձեր անհան երախտեայ և հայնն սպեկախ գտնուած ըլլայ. այս փորք մաս մը միայն որ խորաւած են, սուտի Ձեր վեհ. հրատարակութեամբ անտարակոյս կը գրեմ անանց վրայ որք մեղանցած չեն իրենց հարտակարակութեան մէջ:

կայսրը. — Ես կը ցտախ, շատ կը ցտախ, բայց ի՞նչ բան, Ես պատասխանատու չեմ այս արեւնեղութեանց:

Կայսրը միջոցին կայսեր մէկ տկնարկով որ ծախեց արեւի մը վրայ գրաւած Օսմանիկի առաջին աստիճանի պատուանշանն աւ քորածը կը ներկայացունեն, զոր կը հրատարակէ կայսրը կրկին ի սրտանոց Պատրիարքին:

Պատրիարքը կրկին բարեկարգութիւն ըրաւ. և շնորհակալութիւն յայտնեց, բարեւոյթ որ բարբ Հայ ազգը շնորհարարութեամբ կրկին վտանգի այս շնորհը Ձեր վեհ. հրատարակութեան առայն անեցած սիրայն գրատարական է:

կայսրը. — Այս նշանը՝ յանուն և ի գէղմ Իմ Հայրը ազգիս կը շնորհեմ ձեզ յոյժ յոյժ շնորհակալ եմ:

Պատրիարքը. — Երանի թէ այսպիսի բարեւոյթ և հազարազայն և հրեշտակաման թագաւորի մը արժանաւոր հարտակին ըլլային, քսեւով, խնայակալեցաւ և մեկնեցաւ կայս. պաշտան:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Բանի որ մեր Վեհ. կայսրը բարեհաճեմ է մեր Ամեն. Արարչան Պատրիարք Հայրը Ա. աստիճանի Օսմանի պատուանշանով պատուել, և իւր մեծ համակրութիւնը մեր ազգին վրայ տեսնալը յայտնել, կատաղորդեմ որ ժողովոյս կողմէն շնորհակալութեան աղբը մը խնայակալեմք:

տարածները, վարձարանները, արհեստանոցները, գործարանները եւն. կարելի չէր կանգնել եթէ մարդիկ իրար դառով տարազակ բանային «կանգնեմք, հաստատեմք» — դրամը պէտք է որ բռնք «կանգնեցէք, հաստատեցէք»:

Այսպէս, տեսքը, դրամ պէտք է դրող, բայցնէր որոշելու. դրամ պէտք է ազգին որքե ազրատ մտնկովն կրթելու, դրամ պէտք է դրբեր, բնակիչ հեղինակութիւններ հրատարակելու, դրամ պէտք է որհետաներն ու գիւտերը քաջաւերելու, դրամ պէտք է ազգը կտտաւորելու, դրամ պէտք է յատարողիներու բասին ստրուղ նշանակութեամբ:

Թագմաս Հանրիկաս կը գրէ. «խելքէն ետքը կարգաւթեամն տակնահաստատ ազրբերն է հարատտութիւնն»: Մեր բոլոր այժն ու կրտաղն ալ միտրի խնտտութեան յետոյ Ազգ. կեզրանակն սնտակին մախց ազրբերներ դարդայնելու ե մեր ետանդեանն ու ջանից հաստարեցրնելու ենր մեր նիթակն կարգաւթիւնն. եթէ այս կարտը թիւնը շունթնք ե հագար սնդամ դարոց դարոց, դատարարութիւնն դատարարութիւնն ե սխտան ազադակներ, սչինչ է ստակալին մեր մեր ազգային տան մատակարարութիւնը բարեւերելու. կարտը թիւնիս կարտը դրամ չենք, չէ թէ կարտը թիւն շունթնք, այլ թէ ազգային եկամտից ազրբերները յոտի գրութեան մէջ են:

Ար յիչէր անշուշտ, տեսքը. Ամեն. խրբիկեան Սրբաղանի ե իր երջանկայեչտատակ նախարդաց որով Պատրիարքարանի մէջ աշխտտար սրտաննից տար ստար մի կար, ե դատաներէն բերուած եկեղծգտկարնք ի սրտիս ե ի շնորհս ազգին սնդ կտտայնջականէին վտխանակ սրանդակներու մէջ խելճ ու լրտական մտտու. այն ալ վերայնիք խնայտը թիւն մի ըլլալու համար. դարձեալ շքաջաւերանք, եկամտին մէջ տարբերութիւնն մի չդտանք ե սրտքերնիս տակի գիղուեցու. ե այս ճտմով եթէ Պատրիարքարանի որտանները ձրի ալ գոյ ճտմենր դարձեալ շղտալ կրնանք սղտտիլ սրտտոց ե սնանց տականերուն ճտմութեանն:

Մեր ստամ տեղիկութեանց չայելով ե

ինչպիս վերջին տարուց հաշուեցոյցը մեզ կը տեղեկացնէ, Պատրիարք Սրբաղան Հօրմէն սխտալ Պատրիարքարանի մինչե յետին որտաննեցն գրեթէ 8—10 տնտական սրտանք ունի, ե սնանց մէջ տնտար 40 վտարայի խկ կտրտար կը քաշեն: Միթէ տնտար մարդ չեն, միթէ տնտար պէտք չունին, ընտանիք չունին, ինչ տնտան, ինչ հոգիին, ինչ բնեն ե ինչպէս մրտքի հանդարտութեամբ ե խըճի մտար վտրեն իրենց յանձնուած սրտանները: Նշողիս յտրբերութիւնը, ազգային կենտական գործք ե խնդիրը ինչպէս կրնան կարգադրիլ ե երաշխտարեալ ներդաշնակութեան մէջ սրտալի, ե ինչպէս կրնան հոգայտիլ գթութեանն ե կտրեկցութեանն սրտանի թշտտաններն ու ուղրտաները. քանի որ ստանցմէ կտկան միջոցը կը սրտալի, որ է դրամը:

Արդ, սրտտական երեւտխտանք, իրտոց այս ցտտղի վիճակին մէջ բտտարոն է սխտանէի խնդիրը յոգել, ճտտարը ստճմանել ե ենթտարտական հոտայթները նշանակել. բոցց ստանք ներտալ մեզ բտել, տրիչ բան չեն, բոցց եթէ տտաղի վրայ հիմն դնել, սնջրդի ազրբերներն տակալածել, կամ տակի ճիչքն ըսելով՝ տնտարջի մէջ գանձեր գիղել: Աթէ սրտտականի ճաղովք տանք դարման կը ճանչնոց ե Պտտանի մէջ նշանակեալ ենթտարտական հոտայթներն իրեն հիմն կը բունէ ճտտուց խնդրոցն, թերեւս վերրտանն սրտալի. զի այդ հոտայթները սրտտահական են. խկ ճտտարերն՝ անհրտճեչտ:

Ազգային Պատրիարքարանի տնտան եղած ենթտարտական հոտայթից գտւտարը կրնանք հաշուել. Մտգտթտ (94930) Բտնչեկեր (24800) Անցտարտտան (25000) Պտղրթի վկայտղի (60000) Նտնտտութիւն (50000) Գտտական վճտողի (1560) Կտնդտակտտարք (2500) Գրտմտթտալթ (700) Ազգ. ճտղովք տտնտարտթիւն (3000). տակցիներ նտս ենթտարտութեամբ 120,000 գտշեկան Ազգ. Կեզր. տտրբ, կտնենտար այն ճտմտնակ 402.430 գտշեկան. բոցց եթէ կտղեւս այս ենթտարտական հաշիւն 5-6 հաշիւը հոզարի հանէ, խկ ընդհանր ճտտուց գտմտղն 535,315 գտշեկան որ սրտ շտտի:

Թողունք որ մեր նշանակած ենթտարտական սխտանէին 132884 գտշեկան տարին բոց կտնենտար, այլ թէ աղղէն նշանակած հոտայթներն սրտտահական ազրբերներէ ըլլալուն ըստ մեզ կտղի ե յկայի նշանակութիւն ունին, բոց ի մտգտթտայի, քանչեղերի, կտնդտակտտարքի հոտայթներէն. թէ ե ստանք ալ մտտամբ խիք սրտտահական հոտայթից կարգին մէջ կը համարտուին: Մեր սրտ մի ենթտարտական թէ այդ ենթտարտական հոտայթները բեղթտար ե յաջող ճտմտնակոց մէջ ստտտ ստտտ կրնան գոյտնալ, բոցց ստանք հիմն բունելու շտի դոտար սրտտճտաներ չեն, վտան զի անցաջող ե ճտտարք ճտմտնակներ ալ պտկաս չեն, ինչպէս է ներկայ ճտմտնակս, յորտմ՝ Ազգը բտտական պտրտոց ե տտիտեոց ներքե ընկճեալ կը տտգնտալի. ե ստ ալ գլտտարտար ենթտարտական հոտայթից վտտահոթեանէ յտտաջ եկած է:

Բտտական տարտան դրամտական ե ճտտուց վտրճերն ու սխտանէները մեր տաջե կեցոած են, տրեմն հոտտտտտալէս համտղուելով երբէք չը վտտահիք այդ ենթտարտական հոտայթից, որ ալգտային գտնճուն այլ ե մի օր ե ոչ մի վտյրկեան կրնան երաշխտարեւ: Ազգ. գտնճուն այդ վտանդն ոչ յոտի մտտակարարութեան պէտք է վերտարել, ոչ ալ ճտղտրղեան թէ տտրբ տալէ կը վտախի: Թերեւս ստանք ալ բտթին մի ունենան այս յանցտնոց մէջ, բոցց մեճ յանցտարն՝ ինչպէս ըսինք, հոտայթներուն յոտի դրտթիւնն է, դոր եթէ աղղկ եղանակ մի մտտեղով ուղղենք, ազգային սրտտուց հեւ սրտտճտաներն ալ կը վերնան:

Ար յիչէք անշուշտ, սրտտական երեւտտտտականք, թէ անցեալ տարուց նոյեմբեր 26ին սրտտակտեղի ճտղովք տտեալ Ատաջարի մը ներկայտոցի շտրտթտական 10-20 վտարայի, ուակից գոյտոցած գտմտրէն դտնտղան ազղոգտտ ձեոնտրիութիւններ մտտակարարուելէն վրջն Պատրիարքարանի տտրեկան ճտտուց համար 5 հարիւր հաղար դտշեկան կը մտար, ե տտար տտրի յետոյ այդ գտմտրին տտիտն այդ ամեն ճտտրերը շտրտեակ հոգտրու բտտական վիճակ մի սխտի ունենար դրամաղղուին անխտիտ ե

անկորտտտ մտաղով: Այն տտաջտրիութեան մէջ իրտարանչիւր ազղայինէ շտրթէ շտրտթ 20տական վտարոց հանգտնտիւլիս սխտի ըլլար մեր աշխտտութիւնն ե այս ալ մխտայն տտար տտրի, որ կտրճեմ մեճ դճտարտթիւնն մի չէր. բոցց դճտարտար տտան տտիս եղաւ ե դեո Համտրտիտութեան գիւտանն դտրտ շեղաւ մեր տտաջտրին:

Մեր անխտիտ ստաշելով մեր տտաջտրիութիւնն, որուն ճտմտնակը թերեւս հոտած չըլտոց, ստ այժմ ստ դճնդակ ե տտգնտարտից օրերը գեթ յաջողութեամբ անցտնելու համար նոր տտաջտրիութիւն մի ալ կը բերենք. այն է մեր ամեն ոյճն անխտիներ կեզր. տրոց վրայ. ե Ազգ. Երեւտխտտտութիւնը իր օրէնտղի ճտղով՝ ընդտրճտակեցէք ճտղովղեան ստճմտնտղրտական աղտտութիւնը: Ընդտրճտակեցէք քուշտրկտթեան սղրուներն, բտնաղով 75 դր շտրբի դրտթիւնն ընտրող ըլլալու հիմ բունելէ, որ ճտղտրղեան ստճմտնտղրտական իրտտները կտտտտած է ե անոր տեղ ստճմտնեցէք միկ տտանոց թտաղթ: Աթէ 75 դր զրտթիւնն այս տետակ գիւրտմտտաշեղի օրինոց վերտճենք. այն ճտմտնակ միջին հոշտալ 40-50 հաղար ազղայինք կրնան զիս բտթեամբ վճտրելով՝ քուշտրիութեան մտանակիլ, ե այն ճտմտնակ տտրին 4-500 հաղար դր ուլ զրամ կը մտնէ ազգ. գտնճն. որ ալ աթթ շտնենար ճտղովներն դրաղեցնելու ե մէկու մը վրայ ճտնրանալու. բոցց դտրճեալ ազղին մէջ եղող ձեոնհաս ե կտրտութեան տէր անճինք շտտ բտներ կրնան տալ ազղին ե շտտ սրտաղայի մէջ տտտտաճեոնութեամբ ազղին օղնել:

Ստ ալ խնդիր է թէ ինչ միջոցով սխտի հոտարենք կեզր. տտրբն: Մինչե հիւս եղած միջոցներէն տտրբեր եղտնակաւ. սխտր է իրտարանչիւր թտղ կեզր. տրոց յտտուկ մտտոտղովներ ունենան, կաղմեալ թտղին քտրողին կամ աւազ քտշտնային նտխտաշտութեամբ խտն Թաղ. խտրճրդոց անդամներէն ե սրտտուտար թտղեցիներէ: Տրոց մտանտոտղով սրտտուն սխտի ունենոց խր թտղին մէջ 18 կամ 20 տտրեկանէն վեր եղալ ե տտրին միկ

առանց թուղթ յանուն ազգին տալու կարու-
ղութիւն ունեցող ազգայնոց անունը վիճակա-
զրեւ ամենայն սրտազայտութեամբ և ամեն տարի
պէտք է այս թուղթին վիճակագրութիւնը սրտ-
ազարտել, փոխանակելներն ու կարօտանքները
բաժնաւոր և նորէն համադրելու նշանակելու :
Մասնաժողովն այս թուղթին ընդհանուր ցու-
ցակը պատրաստելէ յետոյ բաշխուի թեան և
զանազան տարւոյն մէկ ամիսն որոշելու է մաս-
նաւոր հասարակներու ձեռք օրինաւոր բնկար-
գրներ տալով տարբերը հաւարել և կեդրոնին
յանձնել :

Բնու չեմ կարծեր թէ քիչ շատ կարու-
ղութեան տէր Հայ մի զանայ իւր ազգին բա-
րեկեցութեան և յատաճաղխութեան համար
յանուն ազգին տարին մէկ տասնոց թուղթ տալ :
Այր որ այս ընկեր, այն տանն ենթադրական
հասոյթներն ալ բարւոր մատակարարութեամբ
կրնանք գործածել գաւառապետութեան ազգա-
յին զանազան ձեռնարկութեանց և որոց, սր
ուշինչ նաւազ քան զՊատրիարքարանն մեծի
խնամոց և գործաններու կարօտ են : Ինչպէս
ամեն սր զխոս :

Պատասխան երեսփոխանք Հայոց, ամե-
նայն խնամաշատտութեամբ և յարգանք այն ա-
ռաջարկութիւնս ալ կը ներկայացնեմ ձեր խա-
հական խնամապարտութեան և գաւառութեան
տաննին ի սրտաւարտաշատտ անօրէնութիւն :

Ա.Ի.ԲԱՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Երկար տանն
ի վեր պիտանի խնդիրը ծագած է և երկր և
զո՞ւ չէ որ Վարչութեան բերած պիտանի հա-
մաբանաց : Այս ալ անշուշտ իր պատճառնե-
լին ունի : Իսկ ներկայիս մէջ երբ գրամարան
տաղանազ կը տիրէ, Վարչութեան բերած պիտ-
անի ստիպողականութիւն կը տրուի, որոց վրայ
արդէն վիճարանութիւնն սկսած է, ինչպէս որ
անցեալ նախին մէջ Փախաղեան էֆ. տաղթին
խօսանքն կըլու այս մասին : Այս ալ պիտի խօսիմ
տնի բաներուն վրայ, որոց մասին փորձառու-
թիւնն ունիմ, իմ խելքս շահմիր ենթադրա-
կան կամ երեսակցական պիտանի շինելուն :
Իմ զխոսածս ինչ որ ունինք իրատէս, անոր
վրայ պէտք է շինենք և ընդդժակներ մեր

պիտանի : Սակայն պիտանի մտնրամանու-
թեանը մտնելէ յատու ինչու մը կայ, զոր հարկ
կը համարիմ մէջ բերել. հաստեթից մէջ երկու
ծիւղ կը տեսնեմ, որոց հէտը Հիւանդանոցին
կը տրուի. ինչ հարկ կայ Պատրիարքարանի
հասոյթին Հիւանդանոցին ալ բաժին հանել.
Երբ Հիւանդանոցը ներդրութիւն ունենայ՝ ազգը
կը հագոց միշտ. փորձով զխոսենք որ Հիւանդա-
նոցին զոյսացեալ աչազին սրտաբեր ազգը
տուաւ. անցեալ տարի պարտահանգէս մը տրու-
ուցաւ, որոց արդիւնքը մեծ մասամբ Հիւան-
դանոցը փոցելոց. ասկէց զատ՝ մեր ազգին բա-
րեքարները երբ նաւեր մը ընել ուզեն, Հի-
ւանդանոցին կընեն միշտ. իսկ Աղզր. անտուկին
ո՞չ : Աղզրոնք՝ բանի որ ազգին կատարան է,
պէտք է բարգաւաճել, և ամեն ներդրելէ
զերծ կոչուցանել, որպէս զի կարող ըլլայ ազ-
գին պիտայցը վրայ մտածել : Այսու ամենայ-
նիս կեդր. անտուկին բնու բան մը չարտի Հի-
ւանդանոցին ըսել չէ միտքս. դարձեալ մաս մը
կայ զոր Հիւանդանոցին տալ պէտք է, և ել
պիտանի մէջ կարգը դայ՝ պիտի ցուցնեմ զայն :

Պարզ այժմ պիտանի խնդրոյն, կը տես-
նեմ որ հասոյթներուն կարգը Մագաթայն
94930 դրը նշանակուած է. իրաւ է թէ այս հա-
սոյթը շատ դժուարութեամբ կը գտնուի և մեծ
մասամբ տանելիքներ կը մնան միշտ, սակայն
բաշխումն ալ անկանան է և մեծ բարեփոխու-
թեան կարօտ : Արդէն Սիմոն պէյի փորձու-
թեան օրով նոր և արդար բաշխան ծրարը
մը շինուած էր. շատ մը գաւառներ ալ որ ժա-
մանակին չզխեմ ինչ պատճառաւ Մագաթայն
տաղէ զերծ պահուած էին, անոնք ալ բաւկա-
րողութեան և ըստ թուոց ժողովրդոց մասնակ-
ցեցոյցին. բայց չզխեմ ինչ պատճառաւ գոր-
ծադրութեան շենթարկեցաւ. կարծեմ թէ
Մահմանադրութեան համաձայն Վարչութեան
գործը չէ այդ՝ բուսելով ետ մնաց. բայց ինչ
որ է, Մագաթայնի մասին կըլու թէ այս
գաւառ շատ քիչ է, և թէ գաւառներն ընդ-
հանրապէս սրտաւար են օգնել կեդր. անտու-
կին՝ բանի որ Պատրիարքարանն ըստ մեծի մա-
սին գաւառաց համար կաշխատի : Քանիչեքի

գաւառն ալ նմանապէս քիչ է և յաւելցնելու
պէտք կայ. սակայն տա այժմ այս երկու գու-
մարն ալ նոյնութեամբ կը սրահեմ, և կանցնիմ
անցագրատան հասոյթին. այս գաւառին այն
մասն՝ որ Հիւանդանոցին կը տրուի, կեդրոնա-
կան անտուկին կը սրահեմ. նոյնպէս նշան-
տուութեան գաւառն ալ, որոց կէտը Հիւան-
դանոցին կը տրուի, ամբողջապէս անտուկին կը
սրահեմ : Հաստեթից մէջ կէտ մըն ալ կայ՝ այն
է գաւառական հասոյթը որ շնչին գաւառ մը կը
կազմէ : Այս տեթիւ քանի մի խօսք ընել կու-
զեմ մեր գաւառական վիճակին վրայ. երկար
տարիներէ ի վեր է որ սահմանադրական ազգ
մը եղած ենք և այս սրտախառնի ժողովն ալ
կազմուած, ո՞ւր է արդեօք մեր գաւառական օրի-
նադիրը, և չունենալուս պատճառաւ որչափ
եղծութիւն կըլլան և ի հարկէ պիտի ըլլան, վա-
սըն զի ըստ բնաց կը գործուի. այսչափ մը յի-
շեղէս զինի կողմէմ բուն խնդրոյն. տեսարք,
երբ ունենանք գաւառական օրէնք մը, անշուշտ
հաստեթից համար ալ յողուածներ պիտի զըծ-
ուին : Այն տանն գաւառական հասոյթից գու-
մարը շնչին ըլլալու տեղ՝ կը յուսամ՝ որ մեծ-
կակ գաւառ մը կըլլայ և այս սրտախառնի ժո-
ղովն ալ Ազգին թէ նիւթապէս և թէ բարոյա-
պէս մեծ ծառայութիւն մը ըրած պիտի ըլլայ.
սակայն արդի վիճակին մէջ, ինչպէս քիչ մը
տառաջ ըլլի, եթէ հաստեթից ամբողջ գաւառը
Պատրիարքարանի վերապահներ, այն տանն
միայն կարելի պիտի ըլլայ բաւական գաւառ մը
ունենալ ի ձեռին, որ է 283,000 դրը ի բաց
տուեալ Ազգ. տարբը :

Իսկ ծախսոց կողմին գալով, Ս. Պատրի-
արին ամսականը իւր տեղը պէտք է սրահել :

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ, ԷՖ. — Երկարը նիւ-
տին մէջ ըստեցաւ որ ամսականաց մանրամաս-
նութիւնը հոս գան, եթէ չէ բերուած : գալ
նախին անպատճառ գալու է, որպէս զի տեղե-
կանանք թէ ո՞ր սրտածնէն ամսականն ո՞ր-
չափ ժամանակի մէջ յաւելցեր կամ սրտներ է :

Ա.Ի.ԲԱՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ս. Յակոբայ
հիւանդոցին համար սահմանուած թուղթին վեր-

ցալը կառաջարկէր Փախաղեան էֆն. այդ մա-
սին կը համաձայնիմ. վասն զի Պատրիարքա-
րանէն հիւր գացող չկայ հոն :

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Պիտանի խնդիրը պէտք
չէ երկարել. շուտով լինցնելու է :

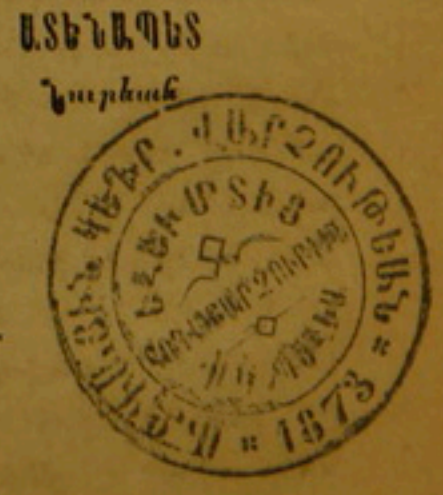
Ա.Ի.ԲԱՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Յարաբերու-
թեան ծախսոց գալով՝ 5 հազար դրը առաջար-
կեց Փախաղեան էֆնեան . . .

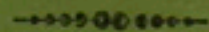
Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ. — 5 հազար դրը չբուսէր.
կընդունիմ որ սրտախառն մը ամիսն 200 դրը
տանելով ապրի, վասն զի իբր եկեղեցական՝
ինչ որ տայ ժողովուրդն, անով գոհ պէտք է
լինի, բայց յարաբերութեան ծախսն անխա-
սելի եղած է. ևս Քրիստոստուր էֆ. ին կը
յանձնեմ որ այս մասին պէտք եղածը խօսի և
այն ծախսոց կարեւորութիւնը բացատրէ :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պիտանի խնդրոյն վը-
րայ Ալիքսանեան էֆ. ի խօսքին շարունակու-
թիւնը կը մնայ գալ նախին, որովհետեւ տեսա-
նը գոցելու ժամանակն հասած է. դեռ չորս
հոգի խօսք ուղած են, ևս ալ խօսք ունիմ.
ուստի յաջորդ նիւտը ժամը ճին կը հրատարկեմ
որպէս զի ուղերձին խմբագրութիւնը տեսնելէ և
որոշելէ ետեւ Պիտանի խնդիրը ձեռք ամուսնը
Պաշտօնից ամսականաց մանրամասնութիւնն
ուղուցաւ գալ նիւտին համար. Պիտանապետ
էֆ. ին կը յանձնարարեմ որ 1870 թուականին
սխալ ամսականաց մանրամասն ցուցակը բերէ :

Ս. տեսնը գոցուցաւ ժամ 10 ին :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ
Ն. Ս. Առաւանակ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1.	Խարին	Եպիսկ	Մխիթարեան	Ա. ԱՏԵՆՔԵՏ
2.	Յարր	Վարդ	Փատաղեան	Ա. ԱՏԵՆՔԵՏ
3.	Ղևարդ	Ա. Գ. Վ.	Արծրունի	Ո. ԱՏԵՆՔԵՏ
4.	Խաչատուր	»	Տ. Գարրիկեան	Ո. ԱՏԵՆՔԵՏ
5.	Գարրիկ	»	Չիչիբեան	
6.	Յովհաննէս	»	Մկրեան	
7.	Սրբատակ	»	Վարակեան	
8.	Վեարոս	»	Փատաղեան	
9.	Իգնատիոս	»	Մանուկեան	
10.	Գրիգոր	»	Սլիկեան	
11.	Սմանտ	բնից	Ս. Խաչիկեան	
12.	Մեարտիոս	»	Երկեան	
13.	Միքայէլ	»	Պարտու	
14.	Զարարիս	»	Բերայի	

ԳԻՆ 2 ՂՐՈՒՇ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԵՂԴՈՆԱԿԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԵՍԻՈՒՅ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ

Կը ծախուի ի Դիւանատան Պատրիարքարանի . և Ղալաթիոյ Ս
Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բանկայը և Հայ գրաւաճառաց քով .